

УДК 378.147.88+811(07)

Ірина Барабаш

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті актуалізовано проблему формування компетентного фахівця у галузі філологічної освіти. Проаналізовано наукові теоретичні підходи до визначення поняття «професійна підготовка». При формуванні професійної компетентності вчителя української мови й літератури важлива роль належить педагогічній практиці, під час проходження якої студенти освоюють практичну педагогічну діяльність з елементами науково-дослідної діяльності. Педагогічну практику студентів-філологів автором розглянуто як засіб професійної підготовки та оволодіння професійною діяльністю.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна практика, професійна компетентність, кваліфікований фахівець.

Входження України в європейський освітній простір передбачає реформування системи вищої професійної освіти, зокрема підвищення її якості. Сучасна вища школа зорієнтована на якісну підготовку фахівця, який відповідає змінам, що відбуваються на ринку праці. У зв'язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, формування яких відбувається протягом усього навчально-виховного процесу у вузі, і, насамперед, у процесі педагогічної практики. На наш погляд, результати практики засвідчують готовність студентів до професійної діяльності.

На сьогодні проблему професійної підготовки педагогів досить широко представлено в працях вітчизняних дослідників Н. Батечко, О. В. Баркунова, І. Зязюна, С. Калашнікової, В. Коваль, Т. О. Кожевникова, В. Кременя, Т. А. Крюкова, В. Майбороди, Н. Побірченко, О. Семенов, С. Сисоєвої, які розглядають проблеми вищої педагогічної освіти, формування педагогічної майстерності, професіоналізму, підготовки вчителів до педагогічної практики. Професійна підготовка вчителя розглядається науковцями як процес формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконалення та продуктивної діяльності, який передбачає новий підхід до формування професійної компетентності майбутніх педагогів [3, с. 30]. Разом з тим у психолого-педагогічній літературі недостатньо розроблено проблему професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у процесі проходження педагогічної

практики.

Мета статті – проаналізувати теоретичний аспект педагогічної практики студентів-філологів у контексті професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Професійна компетентність як пріоритетна характеристика фахівця знаходиться в центрі вивчення педагогічної науки. Розробці теоретико-методологічних основ підготовки майбутнього вчителя, становлення його як компетентного фахівця-професіонала присвячені роботи В. Артаутова, Є. Бондаревської, В. Данильчука, В. Фоменко, К. Якименської.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «підготовка» розглянуто як «запас знань, навичок, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності» [2, с. 952]. О. Абдуліна трактує професійну підготовку майбутніх педагогів як «процес формування та збагачення установок, знань та вмінь, які необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу» [1, с. 40].

На думку В. Коваль, «професійна підготовка майбутніх вчителів-філологів є цілеспрямованим, динамічним, інноваційним процесом, адаптованим до реальних умов вищого навчального закладу, що визначається конкурентоспроможністю ВНЗ на ринку освітніх послуг» [3, с. 166].

О. Семенов визначає професійну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури як «цілеспрямовану діяльність, що представляє єдність змісту, структури, мети навчання і виховання, сукупність психологічних і моральних якостей особистості, знань, умінь, навичок, філологічних і педагогічних здібностей, набуття яких дає можливість формувати позитивну мотивацію студентів до педагогічної діяльності, сприяє оволодінню ними необхідним обсягом загальнокультурних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, дозволяє викладати українознавчі, філологічні предмети й виконувати пошуково-дослідну і виховну роботу» [4, с. 32].

У системі професійної підготовки вчителів-філологів важлива роль належить саме педагогічній практиці, яка є необхідним етапом у підготовці студентів до професійної діяльності. Під час проходження педагогічної практики студенти освоюють практичну педагогічну діяльність з елементами науково-дослідної діяльності. Це дає можливість оволодіти методами дослідження, виробити здатність спостерігати, узагальнювати, робити висновки, вивчати певну проблему. Крім того, науково-дослідна робота надає допомогу при написанні курсових і випускних кваліфікаційних робіт з теорії і методики навчання української мови та літератури.

Відповідно до інструктивно-методичного листа Міністерства освіти і

науки України від 07.03.2001 р. № 1/9-97 педагогічна практика є обов'язковою складовою навчально-виховного процесу, логічним його продовженням та завершенням.

Педагогічна практика студентів є основною частиною Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти, що забезпечує єдність теоретичної і практичної підготовки студентів до практичної діяльності. Ефективна педагогічна практика є міцним фундаментом для закладання основних педагогічних умінь і навичок майбутніх вчителів.

У процесі роботи над науковою проблемою студент користується різними методами педагогічних досліджень: спостереження, бесіди з учнями і вчителями, анкетування, тестування, вивчення шкільної документації, дослідно-експериментальне навчання тощо. У період педагогічної практики студенти здійснюють взаємодію, педагогічне співробітництво вчителя і учнів у досягненні поставлених цілей, освоюють прийоми і методи, що активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають власні творчі сили, ініціативу до самоосвіти.

К. Ушинський писав, що «метод викладання можна вивчити з книги або зі слів викладача, але набути навик у вживанні цього методу можна тільки тривалою і довготривалою практикою» [5, с. 544]. Саме на практиці студент може зрозуміти, чи правильно він вибрав для себе сферу діяльності. Вчителю сьогодні недостатньо бути лише знавцем свого предмета. Ефективність його роботи визначається самою особистістю викладача, його світоглядом, культурою.

Освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми базуються на підготовці висококваліфікованих учителів-філологів, професійна компетентність яких складається з базових знань і умінь, загальної культури, комунікабельності, духовності, а також інших професійно-значущих особистісних якостей майбутнього вчителя.

Відповідно до навчальних планів на філологічних факультетах існують такі види педагогічної практики: практика з фахових методик (пробні уроки), 7 семестр (1 тиждень), (українська мова і українська література); стажерська практика (бакалаврів), 8 семестр (5 тижнів); державна практика (спеціалістів), 9 семестр (6 тижнів); асистентська практика (магістрів), 12 семестр (3 тижні).

До найважливіших завдань педагогічної практики на філологічних факультетах відносимо наступні:

- набуття майбутніми вчителями професійних якостей;
- поглиблення і закріплення одержаних в університеті знань з педагогіки, психології, методики, спеціальних дисциплін і застосування їх на практиці для вирішення конкретних педагогічних завдань;
- психологічна адаптація в педагогічному колективі;

- озброєння студентів уміння спостерігати та аналізувати навчально-виховну діяльність, що проводиться з учнями;
- накопичення досвіду самостійної роботи; засвоєння нових методичних технологій;
- освоєння наукової організації праці вчителя-словесника;
- вивчення, аналіз і узагальнення передового педагогічного досвіду, а також аналіз і оцінка результатів своєї педагогічної діяльності;
- розвиток педагогічного мислення, любові до майбутньої професії, поліпшення своїх педагогічних здібностей;
- конкретизація, вдосконалення і розвиток необхідних професійних якостей вчителя української мови та літератури.

Із метою формування професійної компетентності майбутніх учителів можна використовувати удосконалений зміст педагогічної практики, під час якої студент набуває досвіду практичної діяльності шляхом поглиблення професійно значущих знань, умінь, компетенцій у процесі їх застосування, вивчення зарубіжного та вітчизняного перспективного педагогічного досвіду вчителів-словесників, знайомства з новітніми освітніми технологіями, методами і прийомами, елементами професійної діяльності, сучасними засобами навчання, обміну творчими ідеями. У ході педагогічної практики студенти розробляють методичні матеріали з певної навчальної теми або розділу курсу «Українська мова і література», проводять відкриті уроки, позакласні заходи, майстер-класи, готують відповідну документацію, здійснюють аналіз і самоаналіз проведених уроків, звіт про проходження практики.

Актуальність розробки системи організації та проведення педагогічної практики як засобу формування ключових компетентностей полягає в цілісному інтегрованому її поданні з усвідомленням конкретних диференційованих завдань поетапного переходу учнів від рівнів нижчого порядку до вищих через набуття пізнавальних, особистісних, самоосвітніх, ключових компетентностей.

Систему організації та проведення педагогічної практики слід розглядати як сукупність форм і методів навчального процесу, які базуються на основі чинних програм з урахуванням профілів навчання, індивідуальних особистісних потреб та запитів учнів.

Реалізація завдань і програми педагогічної практики залежить від чіткості її організації. Організовуючи практику, необхідно забезпечити особистісно орієнтований, комплексний і творчий характер підготовки кожного студента, який у період практики не повинен виступати тільки як об'єкт навчання і виховання. Продумуючи організацію педагогічної практики в навчальному закладі, необхідно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але, перш за все, підходити до кожного студента як до унікальної особистості, цілеспрямовано й послідовно

розкриваючи в ньому професійні якості.

Педагогічна практика у вищому навчальному закладі є однією з найважливіших етапів підготовки вчителя до практичної діяльності в загальноосвітніх закладах різних типів. Вона є зв'язком між теоретичним навчанням і майбутньою самостійною роботою у школі. У ході практики закріплюються та поглиблюються теоретичні знання, набуті під час навчання, виробляються професійні уміння й навички, розвиваються педагогічне мислення і творчі здібності, інтенсифікується процес формування професійно-особистісних якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Коваль В. О. *Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія* / В. О. Коваль. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 455 с.
4. Семенов О. М. *Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія* / О. М. Семенов. – Суми : Мрія-1, 2005. – 404 с.
5. Носовець Н. М. *Проблеми підготовки вчителя в працях К. Д. Ушинського [Електронний ресурс]* / Н. М. Носовець. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua.